

**«AZƏRBAYCAN-80» ADLI BIBLIOQRAFİK GÖSTƏRİCİ
ƏDƏBİYYATŞÜNASLIĞIN BIBLIOQRAFİK İNFORMASIYA
TƏMİNATINDA MÜHÜM VƏSAİTDİR**

Məlumdur ki, ölkəmiz müstəqillik əldə etdikdən sonra mədəniyyətin müəyyən sahələrində yeniləşməyə böyük ehtiyac yarandı. Nəşr olunan əsərlərdə artıq yeni üslub, yeni ruh, müstəqillik əb-havası açıq-aydın hiss olunmağa başladı. Elə bu baxımdan insan fəaliyyətinin bir sahəsi olan biblioqrafiya işi də əmüasir tələblər baxımından araşdırılmağa başladı. Artıq bu sahədə xüsusən onun mühüm sahələrindən olan ədəbiyyatşünaslıq biblioqrafiyasının inkişafında da nəzərəçarpan irəliləyiş diqqəti cəlb edir. Bədii ədəbiyyat və ədəbiyyatşünaslıq biblioqrafiyasının elmi-köməkçi xarakterli vəsaitlərdən biri də dövrü və davam edən nəşrlərin tərkib və məzmununu açan biblioqrafik göstəricilərdir. Dövrü mətbuatın işıqlandırılmasında xüsusi rol oynayan bir sıra vəsaitlər mövcuddur. Onlardan bəziləri ümumiyyətlə dövrü mətbuatı əks etdirir. Elə biblioqrafik göstəricilər də vardır ki, konkret bir dövrü mətbuatı o cümlədən jurnalın tərkibini açır. Həmin jurnaldan istifadə edənlər onun məzmununu ilə əlaqədar informasiya almaqda bu cür vəsaitlərdən bəhrənlənirlər. Azərbaycan dövrü mətbuatının ən mükəmməl göstəricilərindən biri də «Azərbaycan» jurnalının tərkib və məzmununu açan «Azərbaycan-80» adlı biblioqrafik göstəricidir. (1). Vəsaitin tərtibçisi peşəkar biblioqraf, f.e.n. Ə.Əfəndiyev, elmi redoktoru akademik B.Nəbiyev, ixtisas redaktoru Z.Əliyeva, ideya və layihənin rəhbəri isə Q.İsmayıloğludur. Girişdə «Azərbaycan» jurnalının hazırkı redaktoru İ.Qasımsadənin vəsait haqda qısa məlumatı verilmişdir. Sonrakı səhifədə ilk sayından günümüzədək jurnala rəhbərlik etmiş şəxslərin fotosəkilləri əks olunmuşdur. Məlum olur ki, jurnalın ilk redaktoru T.Ş. Simurq olmuş, daha sonra C.Məmmədquluzadə, R.Axundov, M.İbrahimov və s. olmuşlar. «80 il xalq mədəniyyətinin xidmətində» adlı məqalədə elmi redaktor B.Nəbiyev vəsaitin əhəmiyyətindən bəhs etmişdir. «Azərbaycanımızın əbədi yaddaş «Azərbaycan» məqaləsində tərtibçinin fikirləri əks olunmuşdur. Bildiyimiz kimi xalqımız mədəni inkişafda əhəmiyyətli rol oynamış «Azərbaycan» jurnalı 80 ildən artıqdır ki, fəaliyyət göstərir, oxucular tərəfindən dərin rəğbətlə qarşılır və böyük maraqla oxunur. Ədəbiyyatımızın eləcə də mədəniyyətimizin ayrılmaz tərkib hissəsi olan bu jurnal 1953-cü ilədək müxtəlif adlarla: «Maarif və mədə-

niyyət» (1923-1927), «İnqilab və mədəniyyət» (1928-1936), «Revolyu-siya kultura» (1936-1941) «Vətən uğrunda» (1946-1952) və s. nəşr olunmuşdur. Daim xalqın maraq dairəsini əhatə etməyə, onların intellektual səviyyəsini yüksəltməyə çalışan jurnal fəaliyyəti müddətində nəinki respublikamızda, eyni zamanda onun hüdudlarından kənar da özünə geniş oxucu auditoriyası qazanmışdır. «Azərbaycan-80» adlı biblioqrafik göstərici yeni tələblərə uyğun təkmilləşdirilmiş, dolğun və əhatəli məzmunla malik olmuşdur. Ümummillə liderimiz H.Əliyevin fərmanı ilə 2003-cü ilin yanvarında Azərbaycan jurnalının 80 illik yubileyi təntənəli şəkildə qeyd edilib. Elə bu münasibətlə tərtib edilmiş «Azərbaycan-80» (1923-2003) adlı biblioqrafik göstərici geniş həcmə (544 s.), zəngin informasiya diapazonuna malikdir. Vəsaitdə jurnalın 1923-cü ildən 2003-cü ilədək nəşr olunmuş saylarındakı bütün materiallar öz əksini tapmışdır. Elmi köməkçi xarakterli bu vəsait ədəbiyyatımızın o cümlədən mədəniyyətimizin inkişafında yetərli xidmətləri olmuş hər bir müəllifin yaradıcılıq yolu haqqında lakonik, yığcam müfəssəl məlumatların dəyərli toplusudur. O, 16 bölməyə yarım bölmədən ibarət aşağıdakı şəkildə qruplaşdırılmışdır.

I Bölmə Azərbaycan ədəbiyyatı adlanır. Burada yarım bölmələr daxilində şifahi xalq ədəbiyyatı, poeziya, nəsr, dram və s. bölünmüş hər bir yarım bölmə daxilində də janrlara görə qruplaşdırılmışdır. Məsələn, şifahi xalq ədəbiyyatı aşağıdakı janrlara bölünmüşdür: bayatılar, qoşmalar, atalar sözü, məsələn, lətifə, dastan, aşıq poeziya. Poeziya-şer, nəsr isə hekayə, satira və yumor, oçerk, povest, roman, publisistika və xatirələr (yol qeydləri, məktublar və s. bölünür) Burada 2592 adda ədəbiyyat əlifba üzrə düzülüşdür.

Azərbaycan ədəbiyyatı haqqında adlanan və 1118 ədəbiyyatı əks edən II bölmə folklorşünaslıq, ədəbi-tənqidi materiallar adı iki hissədən ibarətdir.

III bölmə bütünlükdə rus ədəbiyyatına həsr edilmişdir. Burada 364 adda ədəbiyyatın bədii əsərlər, ədəbi-tənqidi materiallar olmaqla bölünmüşdür.

IV bölmə MDB xalqlarının ədəbiyyatı adlanır. Burada da bədii əsərlər, ədəbi-tənqidi materiallar adlı iki hissə var. 614 əsər haqda məlumatı əhatə edir.

Xarici ölkə xalqlarının ədəbiyyatı adlanan və 810 adda ədəbiyyatı əhatə edən V bölmə yenə də bədii əsərlər, ədəbi-tənqidi materiallar, ümumi xarakterli ədəbi-tənqidi materiallar bölməsinə ayrılmışdır.

Aşağıdakı bölmələr isə belə qruplaşdırılmışdır.

VI İncəsənət. Buraya 277 adda ədəbiyyat daxil edilib ki, bunlar da ümumi xarakterli materiallar, teatrşünaslıq, musiqi, rəssamlıq, heykəltaraşlıq, memarlıq, kino olmaqla qruplaşdırılmışdır.

Maarif adlı VI bölməyə isə 61 adda ədəbiyyat yenə də eyni qayda ilə əlifba prinsipinə görə düzülüb.

VIII Mədəniyyət bölməsinə 42 ədəbiyyat daxil edilmişdir.

143 adda ədəbiyyatı əhatə edən Mətbuat bölməsi də yuxarıdakı qaydada təbə edilmişdir.

X Dilçilik 60 adda ədəbiyyatı əhatə edir.

595 adda ədəbiyyatı əhatə edən XI Tarix bölməsinə Azərbaycan tarixi, şərqşünaslıq, dünya xalqları tarixi, arxeologiya, hərbi iş kimi yarım bölmələr də daxildir.

XII Fəlsəfə, Hüquq. 55 adda ədəbiyyatı əhatə edir.

XIII Din 18,

XIV İqtisadiyyat 34

XV Astronomiya 4,

XVI təbabət. Bölməsinə isə 68 ədəbiyyat daxil edilmiş, ümumi xarakterli elmi materiallar da burada özünə yer tapmışdır.

XVII Biblioqrafik xarakterli materiallar bölməsinə 150-yə yaxın ədəbiyyat daxil edilmiş, xronika, kitab rəfi, «Azərbaycan» jurnalında dərc olunmuş materiallar adlı yarım bölmələrə ayrılmışdır.

XVII Köməkçi göstəricilər (müəlliflərin əlifba göstəricisi, tərcüməçilərin əlifba göstəricisi).

Ümumilikdə 6818 müəllif haqda məlumatı əhatə edən hər bir bölmədə müəlliflər əlifba prinsipinə görə düzülüb, əsərlər xronoloji ardıcılıqla verilmişdir. Universal xarakterli bu göstərici geniş oxucu auditoriyası, habelə ədəbiyyatşünaslıq məsələləri ilə maraqlanan bütün tədqiqatçılar üçün qiymətli bir məxəz, sanballı mənbədir. O, istifadəçilərin işini dəfələrlə asanlaşdırır, onların araşdırma işlərinə səmərəli təsir edir. Bununla yanaşı dissertasiya mövzusunə uyğun olaraq bəzi qüsurları qeyd etmək də vacibdir. Belə ki, tərtibçi jurnalda verilmiş sənələri deyil, ancaq orada iştirak etmiş müəlliflərə nömrə verməyi üstün tutmuşdur. Biblioqrafialaşdırmanın metodikasına uyğun olaraq bütün mənbələrin nömrələnməsi məqsədmüvafiq hesab olunur və vəsaitdən istifadəni xeyli asanlaşdırır. Bundan əlavə vəsaitdə bəzi müəlliflərin soyadları təhrif edilmiş şəkildə verilmişdir. Məsələn, Zərdablı Səttar sadəcə Səttar kimi və s. Müəlliflərin təkrar nəşrdə bu kimi nöqsanlara nəzər yetirməsinə şübhə etmirik.

Bu cür vəsaitə şübhəsiz ki, oxucuların daim ehtiyacı olmuşdur. Hələ 1973-cü ildə bu sahədə ilk təşəbbüs olaraq jurnalın 50 illiyi ilə əlaqədar olaraq f.e.n. R.Tağıyev tərəfindən («Azərbaycan» jurnalının biblioqrafiyası (1923-1972) adlı göstəricinin tərtib edilməsi ilə bu işə bir

lioqrafiyası (1923-1972) adlı göstəricinin tərtib edilməsi ilə bu işə bir növ bünövrə qoyulmuşdur (2). Ciddi axtarışlar, gərgin zəhmət bahasına başa gəlmiş bu göstərici il addım kimi təqdirəlayiq hesab edilsə də şübhəsiz ki, nöqsansız da deyildir. Əvvəla, hər iki vəsaitdə müəlliflər əlifba üzrə düzülüb, əsərlər xronoloji qaydada verilmişdir. Ön səhifələrdə tərtibçinin «Ədəbi-mədəni həyatımızın canlı salnaməsi» adlı məqaləsində vəsait haqda geniş və dolğun məlumatı verilmişdir. Daha sonra burada tərtib edilmiş cədvəllərdə jurnalın hansı illərdə, hansı adlarla, neçə nüsxədə çap olunduğu əks olunmuş, redaktorlarıq adları da buraya əlavə edilmişdir. Bütün bunlar vəsaitin müsbət xüsusiyyəti kimi dəyərləndirilməlidir. Nöqsanlara gəldikdə isə onu qeyd etməliyik ki, burada nə müəlliflər, nə də ki, mənbələrin heç birisi nömrələnməmişdir, üstəlik yardımçı aparatın olmaması vəsaitdən istifadəni çətinləşdirir. Yeni nəşrin əksinə olaraq burada jurnalın materialları əks edilməmiş yaxud çox az verilmişdir. Məsələn Adil babayevin yeni nəşrdə 29 əsəri haqda məlumat verdiyi halda burada cəmi birçə əsəri əks edilmişdir. Müxtəlif elmlər üzrə materialların qruplaşdırılmasında hər hansı bir əsərin tez tapılmasında bir sıra problemlər üzə çıxır).

Ədəbiyyatşünaslıq biblioqrafiyasının inkişafında müstəsna xidmətləri olan, peşəkar biblioqraf, f.e.n. Ə.Əfəndiyevin gərgin zəhməti hesabına ərsəyə gəlmiş yuxarıda adı çəkilən «Azərbaycan-80» adlı biblioqrafik göstərici bütün bu və ya digər sadalanan nöqsanları aradan qaldırmaq vəsaiti tamamilə yeni, orijinal formada müasir tələblərə uyğun səviyyədə tərtib etməyi qarşısına məqsəd qoymuşdur. Buraya jurnalın fəaliyyətə başladığı ilk gündən bu günədək təqribən 1000-ə qədər sayında əks olunmuş bütün materiallar əks edilməklə yanaşı 1926-cı ildən jurnalın əlavəsi kimi «Ədəbi paçalar» adlı məcmuədə dərc edilən materiallar da öz əksini tapmışdır. Vəsait tərtib olunarkən jurnalın bütün nömrələri dəqiqlikdə gözdən keçirilmiş, daha çox ədəbiyyatşünaslıqla bağlı materiallara (8 bölmə) önəm verilmişdir. Göstəricidə toplanan əsərlər müxtəlif xalqların (Azərbaycan, Rus, MDB və digər xarici ölkələr) yaratdığı sənət nümunələrinin dilimizə tərcümə olunmuş materiallarına da geniş yer ayrılmışdır. Həmçinin elmin digər sahələri (tarix, dil, incəsənət, şərqşünaslıq, maarif, mədəniyyət və s. yazılar da vəsaitdə özünə yer tapmışdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan – 80: Biblioqrafik göstərici/ Tərt. ed.: Ə.Əfəndiyev; Elmi red.: B.Nəbiyev B... Çinar-çap nəşriyyatı, 2004-544 s.

2. «Azərbaycan» jurnalının biblioqrafik göstəricisi/ Tərt. Ed.: R.Tağıyev; B.: Elm, 1973-600 s.

Лейла Мадатова
Магистрант

**БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ УКАЗАТЕЛЬ
«АЗЕРБАЙДЖАН-80» ВАЖНАЯ ПОСОБИЯ В БИБЛИОГРА-
ФИЧЕСКОМ ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЕСПЕЧЕНИИ
ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЯ**

РЕЗЮМЕ

В статье объясняется структура библиографического указа-
теля «Азербайджан-80» и показывается его библиографический ана-
лиз.